

Коли вистава легка і приємна, вона залишає по собі прозорі спогади. Образи після перегляду не бомбардують свідомість з нав'язливістю шлягерів. І саме тому такі вистави не набридають, їх можна дивитися не один раз. Думається, вони запрограмовані на це ще драматургічним матеріалом.

Валентина Грицук

Шельменко

«Шельменко-денщик»

Автор Г.Квітка-Основ'яненко ■ режисер-постановник Сергій Данченко ■ режисер Петро Ільченко ■ Національний театр імені Івана Франка

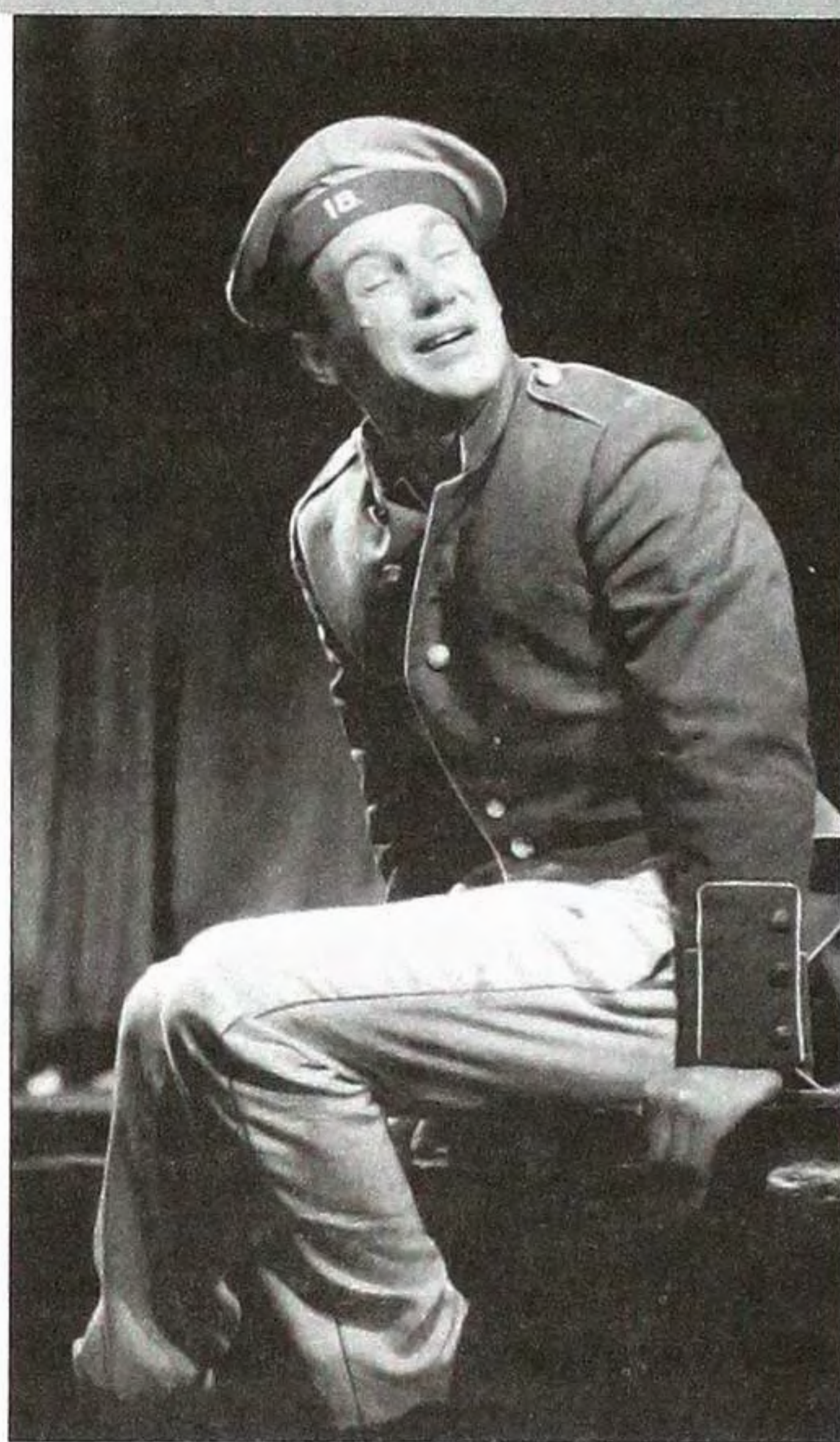
між Шпаком

та Опецьковським

■ Анатолій Гнатюк (Шельменко) у виставі «Шельменко-денщик».

■ Наталія Ярошенко (Евжені), Лариса Красовська (Прісенька) у виставі «Шельменко-денщик».

Фото Олександра Ктиторчука.

Цікаво, що за будь-яких режимів п'єса «Шельменко-денщик» Г.Квітки-Основ'яненка виявлялася найбільш репертуарною. Під росіянами, під німцями чи під власними «доброчинцями» — український народ любив і любить цього веселого пройдисвіта Шельменка, українського Фігаро, який завдяки своїй природній здібності ніколи нічого не сприймати всерйоз, виявляється опозиційним до влади. Опозиційним щодо близького і швидкого на руку капітана Скворцова (Олексій Паламаренко) і щодо віддаленішого, але впливовішого багатія Шпака (Володимир Коляда). Щодо по-солдафонськи тупуватих чужих і буржуазно хитрих своїх начальників. «Своїх» і «чу-

жих» в силовому полі національностей. Шельменко Анатолія Гнатюка уособлює природну зухвалість народу, що змушений завжди виступати в ролі свата, слуги, інтригана при владних панах. Але у вказаному долею амплуа Шельменко-народ рухається цілком вільно і впевнено. Він зводить в одну родину вигідних для себе осіб, аби прижитися там управителем чи будьким, аби ближче до комори, до кухні... В трактуванні режисера Петра Ільченка суперником Шельменка виступає поміщик Опецьковський (Віталій Савчук), що пропонує в зяті Шпакуві геть виродженого Лопуцьковського (Петро Панчук). Шельменко і Опецьковський борються за право бути рукою долі, її вказівним перстом. І в п'єсі, і у виставі простакуватий, але розумний Шельменко перемагає манірного, але обмеженого аристократа і Прісенька, врешті, має змогу цілком узаконено кохати бідного, але бравого Скворцова.

Цікаво, що рядовий піхотинець Шельменко, цей не з власної волі солдат, образ якого перегукується з персонажами літератур інших народів, зокрема, з найвідомішим Швейком Гашека чи навіть з Василієм Тьоркіним Твардовського та свідчить про іронічне ставлення простолюдина будь-якої нації до ратної слави, — виявляється спорідненим також з міфологічним вертепним Солдатом. Серед бранців слави раптом бачимо не воївничих лицарів, а спритних хлопців, що звикли перед панами клеїти дурня. До них і належить денщик.

Таким чином за народно-декоративним Шельменком Квітки-Основ'яненка стоїть ціла шеренга майже героїчних архетипів аж до андерсенівського казкового солдата з кресалом. Цей ряд масок підтримує в колективному підсвідомому віру в міць власного гумору та здорового глузду. У випадку конкретної вистави, — віру в те, що гротесково зациклений на лондонському парламенті Опецьковський, та на власних вояжах його протеже Лопуцьковський зостануться ні з чим. А правою рукою і українського Шпака, і російського Скворцова залишиться слуга двох панів Шельменко.

ми звикли. Його персонаж виникає так само з якогось потойбіччя, де й досі бродять отакі старі дивакуваті люди особливої породи, для яких вроджена маска чеснот на обличчі й гідність поведінки, нехай враженої старістю, — повністю замінює інтелект, емоції, щось справді суттєве, важливе... Виявляється, винищити все неможливо. Рукописи не горять. Не горять театральні пошуки. Можна викликати привид аристократа, якщо тільки він колись існував, і окарікатурити його. Савчук зробив це майстерно. Але Опецьковський виявився тільки тінню минулого, яку зруйнував аполонічно сонячний, по-

Розхристана хитрість Шельменка... виявилась, як завжди, переможною

13

Завдяки гостро виразній грі Віталія Савчука в ролі Опецьковського, не особливо претензійне режисерське трактування чергової версії «Шельменка» надало комедії особливих смислів.

Савчук виникає на сцені, як привид, привид ідеального актора з театру Курбаса. Його експресивна механістичність у поєднанні з тотальною енергетичною присутністю в просторі ігрового майданчика викликає у глядача шок. (Заціпеніли навіть школярі, що невтомно чимось шелестіли). Таке враження, що сам актор з'являється з якогось зовсім іншого театрального світу, значно досконалішого за той, до якого

денному реальний Шельменко. І дарма, що як актор, Анатолій Гнатюк не такий досконалий. Розхристана хитрість його Шельменка, підтримана органічною тупістю Шпака (Володимир Коляда), несподіваною хтивістю його дружини Фенни Степанівни (Тамара Горчинська), радісною сексуальністю Евжені (Наталія Ярошенко), базарною колоритністю Мотрі (Валентина Ілляшенко), суперменським виглядом Скворцова (Олексій Паламаренко), виявилась, як завжди, переможною. В цьому коктейлі масок дещо втрачено зерно того міфологічного солдата, що не хотів воювати. Але так веселіше. Бо для чого існують комедії?